

EFFECTEN VAN ZORGBOERDERIJEN ONDERZOCHT

Over het algemeen bestaat er een positief beeld van zorgboerderijen als plekken waar onder andere mensen met een beperking een beschutte werkomgeving vinden. Bezig zijn met planten en dieren, dat moet toch wel bijdragen aan de kwaliteit van leven? In de onderzoekspraktijk blijkt het aantonen van positieve effecten van de zorgboerderij op de medewerkers een stuk minder vanzelfsprekend. Een kort overzicht van Nederlands onderzoek naar deze effecten op verschillende doelgroepen. TEKST MARJOLEIN ELINGS, JAN HASSINK,

SIMONE DE BRUIN & HILDE VERBEEK | FOTO'S MARJOLEIN ELINGS

“Uit de resultaten blijkt een afname van probleemgedrag bij de jongeren.”

Het opzetten van onderzoek naar de effecten van het werken op een zorgboerderij op de deelnemers is uitdagend. Zorgboerderijen zijn er in verschillende soorten en maten. Er zijn belangrijke verschillen in agrarische activiteit, geboden zorg en de verhouding tussen agrarische en zorgactiviteit. Daarnaast vormen de deelnemers een heterogene groep. Ten slotte is het voor statistische uitspraken noodzakelijk voldoende respondenten over een langere periode te volgen.

De afgelopen jaren zijn diverse onderzoeken gedaan naar de effecten van zorgboerderijen. In 2012 ontwikkelde ZonMw het programma Landbouw & Zorg. Dit heeft als doel de kwaliteiten en effecten van zorgboerderijen in kaart te brengen, daarover informatie te verspreiden en zodoende het werkveld te professionaliseren.

1 Onderzoek jeugdzorgboerderijen

Zogenaamde jeugdzorgboerderijen leveren zorg aan kinderen en jongeren in de leeftijd van 2 tot 18 jaar. Sommige hebben

speciale programma's voor kinderen met ADHD of vormen van autisme. Wageningen UR heeft samen met Radboud Universiteit onderzoek gedaan naar de effecten van een individueel woon-werktraject voor jongeren op een zorgboerderij. Dit programma is door jeugdzorginstelling Topaze ontwikkeld voor jongeren die vanwege hun problemen een tijd niet thuis kunnen wonen. De jongere woont in een woonunit die hij zelf moet onderhouden en hij werkt mee op het boerenbedrijf. Hij gebruikt de maaltijden met het gezin maar woont voor de rest van de tijd op zichzelf. Het traject duurt een jaar: een half jaar op de boerderij en een half jaar nabegeleiding, waarbij de jongere in de meeste gevallen thuis woont. Zowel de jongere als de ouders ontvangen dan ambulante begeleiding.

Voor het onderzoek zijn ruim 80 jongeren gevolgd. Bij aanvang hadden ze bijna allemaal slecht contact met hun ouders, misten ze een dagbesteding in de vorm van school of werk en een goede vrijetijdsinvulling. Ze vertoonden gedragsproblemen,

gebruikten drugs en waren bij de politie bekend. Hun zelfvertrouwen was gering. Uit de resultaten blijkt een afname van probleemgedrag bij de jongeren, zowel tijdens als na het woon-werktraject. Het leidt ook tot een verbetering van het contact met het eigen gezin, tot meer eigenwaarde en meer welbevinden. In veel situaties gaat het ook beter op school of pakt de jongere werk of school weer op. Onder de groep oudere jongeren zien we ook een sterke afname in middelengebruik.

2 Een tweede onderzoek

van Wageningen UR en Radboud Universiteit evalueert een programma waarin zorgboeren samenwerken met jeugdzorginstellingen Trias en Pactum. De doelgroep zijn kinderen van gemiddeld 11 jaar met complexe problemen. Zij verblijven in de weekenden of op woensdagmiddag voor dagbesteding op de zorgboerderij. Doel is de ouders te ontlasten en de kinderen steun te geven bij sociale vaardigheden, om tot meer zelfvertrouwen en minder gedragsproblemen te komen. In het on-

MEER WETEN?
 In het kader van het programma Landbouw & Zorg van ZonMw zijn de komende weken nog diverse workshop in het land waarin we de effecten en kwaliteiten van zorgboerderijen voor diverse doelgroepen presenteren. Mocht u bij een van deze workshop aanwezig willen zijn, laat het ons weten! Voor meer informatie neem ook een kijkje op de website www.zonmw.nl/nl/programmas/programma-detail/landbouw-zorg/algemeen/

“Mensen met dementie blijken op een zorgboerderij beter te eten en te drinken.”

derzoek hebben de ouders en de ambulante begeleiders van de jeugdzorginstellingen op drie tijdstippen vragenlijsten ingevuld. Belangrijkste bevindingen voor de ouders, na gemiddeld een jaar: het programma ontlast de ouders, zij zien dat hun kind gelukkiger is, beter rekening houdt met anderen en een beter contact heeft met ouders en leeftijdsgenootjes. Een conclusie die uit de antwoorden van

DRIJFVEREN

Stichting Omslag, stichting ter bevordering van landbouw, ambacht en gezondheidszorg waar een groot deel van de biologisch-dynamische zorgboerderijen bij zijn aangesloten, heeft onlangs een onderzoeksvraag bij de Wetenschapswinkel van Wageningen UR ingediend. De vraag is welke diepere drijfveren zorgboeren en -boerinnen hebben en welke invloed deze drijfveren hebben op de bedrijfsvoering, inrichting en zorg op de zorgboerderij. Mocht u het interessant vinden om aan dit onderzoek mee te werken of het onderzoek te willen volgen, mail dan naar marjolein.elings@wur.nl of kijk op de website www.wageningenur.nl/nl/Onderwijs-Opleidingen/wetenschapswinkel.htm

de ambulante begeleiders naar voren komt is dat de zorgboerderij de zorgkosten met bijna 30 procent omlaag brengen.

3 Een derde onderzoek is gedaan door Wageningen UR en Trimbos-instituut. Onderzoekers hebben een jaar lang bijna 150 deelnemers met psychische en/of verslavingsproblemen op zorgboerderijen en andere dagbestedingsprojecten gevolgd. Gedurende de studie was er veel uitval van respondenten waardoor het moeilijk is om kwantitatieve uitspraken te doen. De resultaten uit deze studie laten geen significante verbetering – ook geen verslechtering – zien van de kwaliteit van leven, sociaal en psychisch functioneren en voedingspatroon van de deelnemers. Deelnemers gebruikten gedurende het jaar wel minder frequent verslavende middelen en hadden minder contact met hulpverleners. Een uitkomst is verder dat de deelnemers na een jaar op de boerderij erg tevreden zijn met het werk en de begeleiding. Zij geven het werk gemiddeld een 8,2 en de begeleiding een 8,3.

Uit interviews en focusgroepen met ruim 50 deelnemers kwam naar voren dat zij zich fitter voelen en meer energie hebben en dat hun eetlust verbetert. Op de boerderij bestaat een duidelijke structuur van koffie, lunch en thee, waarmee weer een normaal voedingspatroon kan worden opgebouwd. Deelnemers zeggen daarnaast tot rust te komen. De boerderij biedt een veilige omgeving, met voldoende fysieke en sociale ruimte om je te bewegen en jezelf te zijn. Begeleiders vertellen dat zij het gedrag van deelnemers zien veranderen. Met name deelnemers uit de verslavingszorg vertonen meer sociaal gedrag, laten meer saamhorigheid zien dan bijvoorbeeld in de sociaal pensions*, houden meer rekening met elkaar en vertonen nettere omgangsvormen.

Aan het werkritme op de boerderij moeten deelnemers eerst wennen, daarna zien begeleiders dat zij productiever worden. Zij leren op tijd op te staan, zelf aan de slag te gaan, afspraken na te komen, keuzes te maken en hun energie beter te

“Aan het
werkritme op
de boerderij
moeten
deelnemers
eerst wennen,
daarna zien
begeleiders
dat zij
productiever
worden.”

verdelen. Deelnemers ontwikkelen verantwoordelijkheidsgevoel. Het verzorgen van de dieren en gewassen zorgt voor grotere betrokkenheid, een positieve werkervaring, toename van zelfvertrouwen en zelfrespect.

4 Een vierde lijn onderzoeken is gericht naar mensen met dementie in de dagopvang. Deze groep deelnemers groeit op zorgboerderijen. Opvallend is dat dagbesteding op zorgboerderijen relatief meer mannen trekt in vergelijking met reguliere voorzieningen voor dagbesteding. Bovendien zijn de deelnemers gemiddeld jonger. Verschillende onderzoeken van Wageningen Universiteit en het RIVM hebben deelnemers van dagbesteding op een zorgboerderij op verschillende aspecten vergeleken met deelnemers van een voorziening voor reguliere dagbesteding.

Een van de uitkomsten is dat zorgboerderijen mensen met dementie een gevarieerder dagprogramma aanbieden. Op de zorgboerderij lijken zij daarom actiever te zijn, onder andere met het voeren van dieren, in de tuin werken en gezamenlijk koken. Deze activiteiten vergen over het algemeen meer fysieke inspanning en vinden voor een deel buiten plaats, waardoor ouderen hun conditie beter op peil houden. Bovendien gaan de activiteiten op de zorgboerderij continue door, zodat een deelnemer op een natuurlijke wijze gestimuleerd wordt om actief mee te doen. Ook blijken mensen met dementie op een zorgboerderij beter te eten en te drinken dan in een reguliere instelling. Dit is een belangrijke bevinding omdat deze groep risico loopt op ondervoeding en uitdroging.

Op de aspecten cognitie, emotioneel welbevinden, gedrag en functionele status wijst onderzoek geen verschil uit tussen dagbesteding op een zorgboerderij en in een reguliere zorginstelling. In één van de onderzoeken is gekeken naar de bijdrage aan de maatschappelijke participatie van mensen met dementie en hun mantelzorgers; het blijkt dat zorgboerderijen daaraan een positieve bijdrage leveren. Opvallend resultaat is dat de zorgboerderij deelnemers sterker dan de reguliere opvang het gevoel geeft echt werk te verrichten. ■

ir. Marjolein Elings en dr. ir. Jan Hassink zijn onderzoeker bij Wageningen-UR. Dr. ir. Simone de Bruin is onderzoeker bij het RIVM. Hilde Verbeek is verbonden aan Universiteit Maastricht.

Om de literatuur die voor dit artikel is gebruikt op te vragen, kunt u een mail sturen naar marjolein.elings@wur.nl.